

Wstęp

<https://doi.org/10.19195/2084-4107.16.1>

Niniejszy, 16 tom rocznika „Góry – Literatura – Kultura” w dużej części prezentuje zespół prac (artykułów, szkiców i not) poświęconych fenomenowi „człowieka gór”. Pojęcie to — jak się wydaje — nie ma statusu terminu w języku naukowym, a uznawane niekiedy okazjonalnie za takowy i stosowane w różnych dyskursach, jawi się w sposób nieostry jako ekspresywna metafora życia ludzkiego. Pojęcie to ma charakter historycznie (a może nawet geograficznie) zmienny. Termin „człowiek gór” ma też różne zastosowania w niejednorodnych i historycznie zmiennych kontekstach.

Ciekawa debata, mająca na celu próbę zdefiniowania i określenia psychologicznego i kulturowego profilu, a także socjologicznego statusu „człowieka gór”, odbyła się kilka lat temu podczas Festiwalu Górskiego imienia Andrzeja Zawady w Łądku Zdroju (2019). Okazało się wówczas, że istnienie i pojemność tego pojęcia w specyficzny sposób wiąże się współcześnie ze zmianami w stylu życia i kulturze dnia codziennego. Do poszerzenia jego zakresu i być może jego nadużywania, czy wręcz wypaczania, w wysokim stopniu przyczynia się wzrost zainteresowania górami i intensywny rozwój związanych z nimi sportów ekstremalnych, turystyki, rekreacji, komercjalizacji rozmaitych profesji, a także sztuki odnoszącej się do tematyki górskiej. W tych specyficznych warunkach nominację do bycia „człowiekiem gór” daje wpisanie w indywidualne ego przeświadczenia o związku własnego życia z górami, a przede wszystkim obranie takiego stylu życia, który oparty jest na częstym byciu w górach. Rzecz by można, że chodzi tu o jakiś specyficzny „determinizm okazjonalny”, który częste odwiedzanie gór identyfikuje z byciem od gór uzależnionym. Prowadzi to w konsekwencji także do wykształcania się specyficznych cech osobowości (ego!) zamiłowanego turysty, taternika, alpinisty, czasem też nawiązującego w autokreacjach do tradycyjnego modelu życia górali alpejskich, tatrzańskich, itp. i budującego na tej podstawie własny hierarchiczny system wartości. Prymarnie — w perspektywie historycznej — modelowy wariant „człowieka gór” realizuje się w stereotypach górala: pasterza, juhasa, bacy, myśliwego, przewodnika. Ma on swoją własną specyfikę kulturową, własny odrębny folklor, własne formy rytualizacji życia. Wraz z rozwojem zainteresowania górami i turystyki górskiej dokonywał się proces rozszerzenia zakresu tego pojęcia i przeniesienia go na różnych użytkowników przestrzeni górskich przy równoczesnym intensywnym waloryzowaniu zarówno autochtonicznych mieszkańców gór, zmagających się trudnymi warunkami klimatycznymi, a jednocześnie żyjącymi w zgodzie z naturą, jak też eksploratorów i turystów wybierających góry jako środowisko swojej aktywności.

Istotnym i godnym namysłu aspektem tej problematyki jest również fenomen autokreacji i stylizacji „na człowieka gór” (cechy osobowościowe i indywidual-

ne predyspozycje, język, dialektyzacja w języku ogólnym, strój jako wyróżnik i przedmiot identyfikacji, snobizmy — na przykład czerwone swetry ratowników). Obecnie szczególnego znaczenia nabierają też wyraźna, historycznie uwarunkowana, tendencja do postrzegania środowiska „ludzi gór” jako szczególnego wariantu elit społecznych i przemiany zachodzące w sposobie rozumienia owej elitarności oraz opozycja męski–kobiecy w kontekście kształtowania się analizowanego fenomenu, a także zakres oraz wpływ procesów emancypacyjnych na kształtowanie i przekraczanie stereotypowego pojęcia „człowiek gór”.

Studia i szkice zebrane w niniejszym tomie nie wyczerpują sygnalizowanego tu tematu, koncentrują się tylko na niektórych jego aspektach, stanowiąc jednocześnie punkt wyjścia do dalszych badań i dyskusji w tym zakresie.

Ewa Grzęda